

Posudek oponenta bakalářské práce Kláry Beranové
„Pojetí pohřbu v hinduismu“
předkládané v roce 2019 na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK

Práce představuje hinduistické pohřební rituály, a zejména pak jejich vlivnou interpretaci Jonathana Parryho. Tu následně autorka konfrontuje s *Garudapuránou*, nejslavnějším hinduistickým textem o pohřebních rituálech, a zkoumá, zda je s ním v souladu. Dospívá k závěru, že shoda je jen částečná.

1) Struktura argumentace (6 bodů)

Struktura práce je naprosto přehledná. Autorka postupuje v jasných krocích, každé téma srozumitelně vykládá zcela od základů, čtenář neustále dobře ví, v jakém argumentačním kroku se nachází a kam směřuje. Rovněž v rámci jednotlivých kapitol je výklad vždy plně srozumitelný.

O něco složitější je posouzení toho, zda práce splňuje cíl, který si autorka vytknula. Autorka tento cíl na různých místech formuluje různě. (1) V Úvodu jej prezentuje jako otázku, zda jsou „Parryho interpretace z pohledu autoritativní *Garudapurány*, konkrétně její pozdější verze *Sáróddháry*, oprávněné či nikoli“ (s. 6), (2) v anotaci ještě silněji hovoří o tom, že Parryho interpretace budou pomocí *Garudapurány* „potvrzeny či vyvráceny“, (3) v Závěru pak píše, že jejím cíle bylo Parryho interpretace „analyzovat“ a v *Garudapuráně* pro ně „najít oporu“ (s. 37). To jsou různě silné cíle, z nichž ten třetí byl rozhodně splněn, první víceméně také, druhý rozhodně nikoli. Autorka celý problém reflektuje v posledním odstavci Závěru (s. 38):

Na základě výše zmíněných poznatků, odkazujících pouze na autoritu *Garudapurány Sáróddháry*, není možné považovat Parryho interpretace za zcela oprávněné. Na tomto místě je však nutné podotknout, že *Garudapurána Sáróddhára* se zabývá spíše praktickou stránkou pohřebního rituálu, tudíž se nemusí jevit jako vhodný text, pomocí kterého by bylo možné vykládat symboliku smrti. Také jsem si vědoma skutečnosti, že nesprávnost Parryho tezí by bylo dobré podložit jejich konkrétnější cílenou kritikou, tu se mi ale během psaní celé práce nepodařilo nalézt. Naopak jsem se setkávala spíše s autory, kteří na Parryho pojetí smrti ve svých textech odkazují (např. Rodrigues a Frazier). Přes veškerá výše zmíněná fakta přesto nepovažuji Parryho interpretace za zcela mylné, neboť mají určitou logiku. Také je důležité vzít na vědomí, že indická náboženská literatura čítá velké množství textů, ve kterých by bylo určitě možné nalézt tvrzení, jež by byla v souladu s Parryho tezemi.

To pokládám velmi poctivou reflexi, která dobře ukazuje, proč Parryho interpretace pomocí *Garudapurány* nebylo možné „vyvrátit“: jakkoli jde o text velmi vlivný, v ortopraktickém a silně pluralitním hinduistickém prostředí nemůže mít takovou autoritu, aby mohl nějaké výklady vyvracet. Může je maximálně potvrdit, resp. zmapovat, do jaké míry s ním jsou, či nejsou v souladu. Mohli bychom jistě diskutovat o tom, zda by bylo možné nalézt nějaký jiný způsob, jak Parryho teze prověřit. Nicméně na úrovni bakalářské práce to nepokládám za potřebné. Beru to tak, že autorka si vyzkoušela žánr konfrontace moderní interpretace s pramenným textem, výsledky této konfrontace mají jen omezenou platnost, ale to nevadí. Podstatná je pro mě poctivost tohoto pokusu.

2) Formální úroveň (8 bodů)

Po formální stránce je práce vzorná a stejně tak jazykově je velmi pěkná, překlepů a chyb je v ní minimum.

3) Práce s prameny (8 bodů)

Autorka pracuje především se sekundární literaturou, která je velmi kvalitní a v drtivé většině anglosaská. Je pravda, že jde většinou spíše o základní přehledové práce, která znám často i já coby neindolog, nicméně to je v mých očích v bakalářské práci zcela v pořádku.

Primární pramen představují v práci pouze obě *Garudapurány*, s nimiž autorka pracuje v anglickém překladu. I to je ovšem pro bakalářskou práci dostatečné.

4) *Vlastní přínos (4 body)*

Práce není nijak ultraoriginální, je školní v nejlepší slova smyslu. Její dílčí části spočívají nejčastěji ve shrnování různých známých textů a koncepcí, vlastní přínos je v jejich konfrontaci. Ta je v zásadě dost jednoduchá: autorka prostě prověřuje, zda jsou koncepce z jednoho textu přítomné i v textu jiném. To je asi ta nejjednodušší možná podoba vlastního přínosu, jejíž výsledky jsou jen skromné. Nicméně pro bakalářskou práci jsou rozhodně postačující.

5) *Obecný přesah práce (3 body)*

Práce má rozhodně obecný přesah v tom, že je věnována prověřování Parryho originální interpretační koncepce, a v tomto smyslu řeší řadu zajímavých obecně religionistických témat. Na druhou stranu musím říct, že nad rámec toho, co plyne ze shrnované Parryho interpretace, již autorka do své práce žádnou další obecnější rovinu nevnáší. Například hinduistický pohřeb, zádušní rituály a pojetí smrti autorka popisuje jako něco naprosto specifického pro hinduismus, co je „zcela odlišné od představ západních náboženských tradic“, přičemž jako příklad této specifčnosti uvádí „pojetí ‚dobré‘ a ‚špatné‘ smrti“ (s. 6). Je jasné, že na nějaké rovině je každá kulturní tradice zcela specifická, ale nás religionisty hodně zajímají i ty rysy, které lze naopak vysledovat transkulturně. Takových je i v hinduistickém pohřbu celá řada, ale autorka to nijak ne-reflektuje. Třeba zrovna pojetí dobré a špatné smrti je celosvětově nesmírně rozšířené. Nejde samozřejmě o to za každou cenu u všeho uvádět transkulturní paralely. Jde spíše o to, že když transkulturnost některých motivů reflektujeme, umožní nám to jejich specifické kulturní varianty popisovat smysluplnějším způsobem. Zůstanu-li u dobré a špatné smrti, pak nakonec i my jasně vnímáme rozdíl mezi tragickou smrtí mladého člověka při autonehodě a smrtí stářím devadesátiletého dědečka, resp. v případě dědečka mezi smrtí v LDN a v domácí posteli uprostřed svých blízkých. Hinduistické rozlišení je v principu stejné, pouze je mnohem propracovanější a více navázané na komplexnější kosmologické představy. Když při výkladu podržíme jak rovinu obecnou, tak kulturně specifickou, je podle mě vždy výsledná analýza bohatší a smysluplnější, než když zůstaneme u sebezpracovanějšího popisu roviny specifické. Klára Beranová se ale pohybuje právě jen na té specifické rovině, a to navzdory tomu, že Parryho interpretace sama silný obecný přesah má (jasně je vyjádřen v úvodu k práci *Death and the Regeneration of Life*, kterou vydal s M. Blochem).

Zatímco obecně se nedostatek obecného přesahu v práci projevuje prostě jen nevyužitím potenciálu, který by využit být mohl, v jednom případě vedle podle mě i k problematice interpretaci. Jde o pasáž, v níž autorka vysvětluje rozdíl mezi pasivní kosmickou obětí Puruši a aktivní sebeobětí Pradžápatiho, přičemž dochází k závěru, že je-li „smrt v hinduistickém myšlení chápána jako skutečnost, kterou by měl člověk zcela vědomě přijmout a neměl by jí nijak vzdorovat nebo se jí snažit jakýmkoli způsobem ovlivnit, zdá se tedy mnohem relevantnější symbolicky přirovnávat smrt k aktu sebeobětování primordiální kosmické bytosti Puruši než k oběti boha Pradžápatiho pocházející z touhy udržet si své stvoření na blízku či z askeze, neboť zesnulý se stejně jako Puruša obětinou sám stává“ (s. 30–31). Je ale opravdu vědomé přijetí smrti pasivní? Jako protiargument lze uvést, že „[o]kamžik dobré smrti nepřichází nečekaně, naopak se předpokládá, že umírající si tuto chvíli volí sám a jeho odchod je tak vědomý a dobrovolný“,¹ a to mj. díky postupnému omezování příjmu potravy. Podobnou snahu o získání symbolické kontroly nad umíráním lze vysledovat i v řadě jiných kultur, je zkrátka projevem obecně lidské snahy dostat smrt pod kontrolu tím, že si ji vědomě zvolíme, místo aby si ona zvolila nás. Transkulturní srovnání nám tak pomáhá nahlédnout, že i v rámci hinduismu je smrt aktivní, a tedy odpovídá více Pradžápatimu než Purušovi.

Práce splňuje všechny nároky kladené na bakalářskou práci, a proto ji navrhuji přijmout k obhajobě a hodnotím ji 29 body, tj. jako *velmi dobrou*.

V Praze, 9. 6. 2019

Doc. Radek Chlup, Ph.D.

¹ Lubomír Ondračka, „Dobrá smrt vysokokastovního hinduisty“, in *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*, Praha: Cesta domů, 2010, s. 27,